

Nuša Hamler

SEMENARIMO Z LJUBEZNIJO

Praktična navodila za pridelavo
semena na domačem vrtu

Nuša Hamler

SEMENARIMO Z LJUBEZNIJO

Praktična navodila za pridelavo
semena na domačem vrtu

Kazalo

5	Predgovor
7	AVTOHTONA SEMENA
14	ŽIVA SEMENA – SEMENA PRIHODNOSTI
16	PRIDELOVANJE SEMEN NA SVOJEM VRTU
16	Razmnoževanje rastlin
17	Enoletnice in dvoletnice
17	Opraševanje in oploditev
18	Oblike opraševanja rastlin
19	Zdrava rastlina – odlično seme
21	KAKO SE LOTITI SEMENARJENJA
23	Novi izzivi
25	Škodljivci in bolezni semenic in semen
27	Nega semenic
28	Pobiranje in spravilo semena
28	Čiščenje semena
31	Shranjevanje semena
31	Zakopavanje semen v času svetih noči
31	Kaljivost semen
32	Nekaj smernic za lažje prepoznavanje kakovosti doma pridelanega semena
33	Razkuževanje semen pred sejanjem

37 PRIDELAVA SEMEN PO POSAMEZNIH VRTNINAH

- 37** Motovilec · Družina: Baldrijanovke
- 40** Korenje · Družina: Kobulnice
- 43** Peteršilj · Družina: Kobulnice
- 44** Zelena · Družina: Kobulnice
- 45** Pastinak · Družina: Kobulnice
- 46** Komarček · Družina: Kobulnice
- 48** Rdeča pesa · Družina: Metlikovke
- 50** Blitva · Družina: Metlikovke
- 52** Špinača · Družina: Metlikovke
- 55** Fižol · Družina: Metuljnice
- 59** Bob · Družina: Metuljnice
- 61** Solata · Družina: Košarnice
- 64** Endivija in radič · Družina: Košarnice
- 67** Zelje · Družina: Križnice
- 70** Buče · Družina: Bučevke
- 72** Kumarice · Družina: Bučevke
- 75** Čebula in por · Družina: Čebulnice
- 77** Česen · Družina: Čebulnice
- 79** Paradižnik · Družina: Razhudniki
- 81** Paprika · Družina: Razhudniki
- 83** Svetlobni koren · Družina: Dioscoreaceae

87 POBIRANJE SEMENA ZDRAVILNIH ZELIŠČ

- 87** Koper
- 87** Koriander
- 88** Bazilika

Predgovor

Nekoč je bilo semenarjenje čisto običajno delo sleherne gospodinje. Tega sezonskega opravila so se lotile povsem rutinsko, tako kot preostalih del pri hiši. Skrbeti za zadostnost semen je bilo samoumevno in logično. Raznolikost semen je bila pestra, izmenjava pa je potekala med sorodniki, sosedi in znanci. Znanje se je širilo iz roda v rod, zbiranje in shranjevanje semen pa je bila stalna praksa, saj drugega izvora semen ni bilo na voljo. Še nekaj desetletij nazaj namreč nisi mogel kar v najbližjo trgovino in tam kupiti potrebno seme. Vse je bilo treba pridelati doma. Kar je bila nekoč potreba, je prešlo v tradicijo.

Časi so se spremenili. Semena smo začeli kupovati v lepih vrečicah, po dostopnih cenah, velike sodobne semenarne pa so nam ponudile raznovrstna semena; sprva domača, zdaj pa od kdo ve, kod. Izbira semen je bila iz leta v leto večja, prav tako tudi prodaja komercialnega semena. Družinske semenske hiše so počasi prerasle v večja podjetja, ta pa so pokupile posamezne multinacionalke. Peščica velikih semenarskih korporacij se je razvijala v interesu velikih pridelovalcev in si priborila prevlado nad majhnimi pridelovalci semen.

Danes smo na začetku. Sprašujemo se, če je res dobro, kar nam je ponujeno, ali bi bilo morda bolje, da znova poskusimo poskrbeti zase in za svoja doma pridelana semena. Mnogo kmetov in vrtničarjev je začelo iskati po spominu, kako so pridelovali pridelke njihovi predniki, in začeli so brskati med vrečicami, da bi našli tisto staro seme svojih babic, staršev, tet ... Pravo vznemirjenje je ponovno odkrivati znanja, ki so bila že zdavnaj osvojena.

Naše vrtnine pa so ponovno dobile okus po pristnosti in končno se z njimi spet lahko nahranimo in ne samo nasitimo. Kajti okus vrtnin in poljščin, s katerimi se rokuje grobo in neosebno, je bistveno drugačen od tistih, ki so posejane in vzgojene z ljubeznijo.

Torej, začnimo semenariti z ljubeznijo!

AVTOHTONA SEMENA

Preden začnemo z delom, torej semenarjenjem, bi bilo dobro razjasniti nekaj izrazov in pomenih teh. Danes se veliko govori o sortah, hibridih, gensko spremenjenih rastlinah (GSO, GMO) pa tudi o avtohtonih, udomačenih in tujih sortah ter o ekotipih, domačih sortah ... Skratka, kar nekaj izrazov je, ki jih danes mnogi uporabljajo, pa ne vedo vedno, kaj natančno vsi ti izrazi pomenijo. Nekatere izraze pogojujejo tudi z zakonodajo. Če jih ne uporabljamo pravilno, lahko zaradi tega nastanejo celo zakonske težave.

Miša Pušenjak, u. d. i. a. in strokovnjakinja za zelenjadarstvo in okrasne rastline, razjasnjuje takole:

Uradno zakonsko je sorta skupina rastlin znotraj iste vrste. Ta skupina rastlin si je med seboj kar najbolj podobna, lahko bi rekli enaka; načeloma pa to velja predvsem za opis v tehnološki zrelosti, tj. takrat, ko jih mi jemo. Pogosto v času cvetenja ali pa v mladostnem času niso tako povsem enake med seboj. Po zakonu se lahko sorta imenuje samo skupina rastlin, ki je prestala določena preizkušanja, ki se z zakonodajo tudi menjajo. Po končanem preizkušanju jih vpišejo

v sortno listo (katere koli države EU) in na koncu še v skupni katalog EU. Vsekakor pa je del preizkušanja preverjanje tega, kako so rastline med seboj izenačene, kako se razlikujejo od do sedaj že znanih sort in, najpomembneje, da tudi iz semena take skupine zrastejo povsem podobne rastline. Ta pravila morajo biti osnovno vodilo vsem, tudi tistim, ki imajo doma kakršno koli seme.

Uradno, po zakonodaji, se lahko prodaja samo **seme uradnih sort**. Ni pa omejitev, ki bi preprečevale prodajo kakršne koli domače solate, zelja, fižola ... iz semena sorte, ki je v sortni listi. To je treba najprej imeti v glavi.

Avtohtone sorte so tiste, ki so nastale iz izvirnega semena z nekega področja, območja in jih žlahtnitelji niso spreminjali. Na primer, čebula belokranjka, česen ptujski jesenski, spomladanski. Najpogosteje tudi nosijo imena vasi, pokrajin, stara slovenska imena.

Domače sorte pa so sorte, ki so jih »ustvarili« slovenski žlahtnitelji. To so sorte, ki so nastale s križanjem odbranih sort (domačih in tujih) ali natančno odbiro iz avtohtonih sort, vendar se od slednjih že razlikujejo. Bistveno je, da so njihovi žlahtnitelji Slovenci. Torej izraz domača in avtohtona sorta ne pomenita enako.

Imamo pa še eno kategorijo, in sicer udomačene sorte. To so sorte, ki ne izvirajo s slovenskih kmetij, vrtov, niso plod slovenskega žlahtniteljskega dela, vendar jih Slovenci gojimo in ljubimo že toliko let, da smo jih posvojili. Najbolj znan primer je seveda varaždinsko zelje.

Vsem skupinam rastlin, ki jih gojijo na kmetijah, vrtovih in so stara dediščina naših prednikov, bi morali dodeliti neko drugo ime. Predvsem pa je treba paziti, da se njihovo seme ne prodaja.

PRIDELAVA SEMEN PO POSAMEZNIH VRTNINAH

MOTOVILEC

Spada v družino **baldrijanovk.** Je **dvoletnica**, ker ga najpogosteje posejemo v jeseni, spomladi pa pridelamo seme. Če se nam kaj zalomi, pa lahko motovilec sejemo vse do sredine aprila in prav tako pridelamo kvalitetno seme. A če bi to počeli ves čas, bi se z leti lahko »izgubila« njegova prezimnost.

Opraševanje

Je tujeprašna rastlina.

Vzgoja semen

Motovilec razvije nizke rozete in te ostanejo takšne tudi, ko rastlina cveti in semeni. Za vzgojo semen razredčimo rastline, tako da je med njimi dovolj zračnosti in lahko vsako rozeto posebej opazujemo. V času semenenja je zaradi tega velika nevarnost, da se rastlina poleže k tlorazu in je zaradi vlažnosti izpostavljena nevarnosti pojava glivične okužbe. Motovilec pred zimo vedno dobro oplevemo. Svoje nežne korenine razvije zelo plitko pod zemljo. Za pridelek semena ga moramo posejati v vrste, ki naj bodo 30 centimetrov narazen. Tako bomo lahko spomladi kljub nežnim koreninam prerahljali od zime zbita in zaskorjena tla. Ta so največji sovražnik nežnim koreninam, ki brez zraka ne morejo črpati dovolj hranil, brez tega pa ni zdrave semenice (matere našega semena).

Pobiranje semen

Ko začne seme zoreti, moramo paziti, da nam prehitro ne izpade. Pravi trenutek za spravilo je takrat, ko seme začne spreminjati barvo na rumeno in v pazduhah listov začne izpadati prvo seme. Za pobiranje semen izberemo čas v obdobju do polne lune. Če je za običajno seme prav, da ga pobiramo v suhem, pa je pri motovilcu treba ravnati ravno nasprotno. V jutranjih urah, ko so rastline še vlažne od rose, jih tik nad tlemi porežemo ali kar pokosimo, če rastejo na večji površini. Najbolje je kar pod rastline položiti rjuho, papir, da že ob rezanju, košnji ne izgubimo preveč semen. Rastline nato lepo zvijemo kot preprogo in položimo na rjuho. Lahko pa jih tudi obesimo na vrh v zračnem prostoru in posušimo. Pod njimi razgrnemo rjuho, kamor padajo semena, in ko se osušijo, še dokončno otresemo preostala semena.

Treba je vedeti, da je prvo seme, ki izpade, najbolj kvalitetno, najbolj kaljivo, skratka tisto, kar si želimo, zato ga ne smemo izgubljati tako, da čakamo na tisto zadnje. Na semenicah seme lepo dozori in normalno kali.

Čiščenje in shranjevanje semena

Seme dobro očistimo in izpihamo vso pleve. Pomagamo si s plitvo skledo in rahlo pihamo. Pleve odpihnemo, težja semena pa ostanejo na dnu posode. Lahko pa si pomagamo tudi s siti, ki imajo primerno velike luknjice v mreži. Seme stresemo v sito in z rokami nežno drgnemo po semenu. Najprej vzamemo sito s takimi luknjami, da skozi pade seme, smeti pa ostanejo na rešetku. Seme skozi luknjice pade v posodo, pleva pa ostanejo na mreži. Tako zbrana semena potem samo še dodatno izpihamo in odstranimo drobce plev. Nato pa zadevo ponovimo še s tako majhnimi luknjami sita, da odstranimo še prah.

Seme shranimo v papirnate vrečke ali v steklene kozarce, te pa hranimo v suhem, temnem in hladnem prostoru. Če je le mogoče, pridelano seme posejemo šele v drugem letu, saj šele takrat dobro kali. Obstočnost semen je do tri leta.

Dodatek

Seme motovilca pred setvijo zamrznemo. Kaljivost semena je najboljša šele naslednjo sezono. Zamrznemo samo povsem suho in očiščeno seme in ga pustimo v zamrzovalniku celo poletje. Če pa ga sejemo šele naslednje leto, ga zamrznemo za en teden.

SVETLOBNI KOREN ALI LICHTWURZEL (DIOSCOREA BATATAS)

Prav posebno poglavje v tej brošuri pa si zasluži vzgoja in pridelava **svetlobnega korena** ali strokovno **Dioscorea batatas**. Spada v družino **dioscoreaceae**.

Rudolf Steiner je to rastlino prepoznal kot rastlino višje energijske ravni. Po njegovem ima sposobnost shranjevanja svetlobnih etrov. Človek po uživanju občuti ne le sitost, temveč tudi energijsko napolnjenost. Seveda pa morajo biti gomolji v zemlji vsaj dve leti, da imajo idealno prehransko vrednost.

V društvu Ajda Koroška, in tudi sicer na Koroškem, ima za prepoznavnost te rastline največ zaslug Miha Ločičnik, ki z veliko predanostjo skrbi, da bi rastlino gojilo čim več ljudi.

Rod Dioscorea je dobil ime po znanem grškem botaniku in zdravniku DIOSCORIDU. V ta rod so razvrščene zeljnate trajnice: vzpenjavke s podzemnimi koreninskimi gomolji, ki so v večini tropske vrste; nekaj pa tudi iz zmerno toplih predelov Azije. Mnoge tropske vrste imenujemo tudi jam in so pomembne poljščine v Aziji, Afriki in Oceaniji. Koreninski gomolji služijo kot prehrana in morajo biti toplotno obdelani.

Svetlobni koren, prevedeno iz nemškega jezika »Lichtwurz«; v angleškem jeziku »The hardy yam«, pa izvira s Kitajske. Tam ga

SEMENARIMO Z LJUBEZNJO

Avtor: Nuša Hamler

Recenzija: Miša Pušenjak, u.d.i.a

Zasnova koncepta: Ajda Koroška

Slikovno gradivo: Arhiv Ajda Koroška

Fotografiji na platnicah: Shutterstock

© Ajda Koroška, 2015

Izdala in založila: Ajda Koroška, 2015

Oblikovanje in oprema: Tine Hamler

Tisk: Tiskarna Grešovnik d.o.o.

Naklada: 500 izvodov

Prvi natis

Vse informacije o knjigi lahko dobite tudi na spletni strani
Društva Ajda Koroška: **www.ajdakoroska.si**

Vse pravice pridržane. Brez pisnega dovoljenja izdajatelja je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela in njegovih delov v kakršnem koli obsegu ali postopku, hkrati s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranitvijo v elektronski oblik, v okviru določil Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah.

Človek v vsej zgodovini razvoja na Zemlji nastopa v vlogi soustvarjalca. Za svoj razvoj, obstoj ter eksistenco je črpal znanje in energijo iz narave. Prve civilizacije so se začele razvijati prav z razvojem kmetijstva. Njihovo preživetje je bilo odvisno od tega, koliko semen so si pridelali za naslednjo setev. Skozi stoletja so naši predniki kultivirali rastline, ohranjali semena in jih prilagajali za svoj življenjski prostor ter podnebne razmere. Semena kulturnih rastlin so naša predragocena dediščina, od katere je odvisen naš obstoj. Zato smo jo dolžni ohraniti za naše naslednje generacije.

Do danes je izginilo že veliko starih sort kulturnih rastlin. Ker želimo nam in generacijam za nami le najboljše, moramo poskrbeti za ohranitev domačih semen, samooskrbovanje s semeni in za širjenje znanja o rokovanju z njimi. To pa ne sme biti samo naša skrb, biti mora naša dolžnost in prioriteta.

